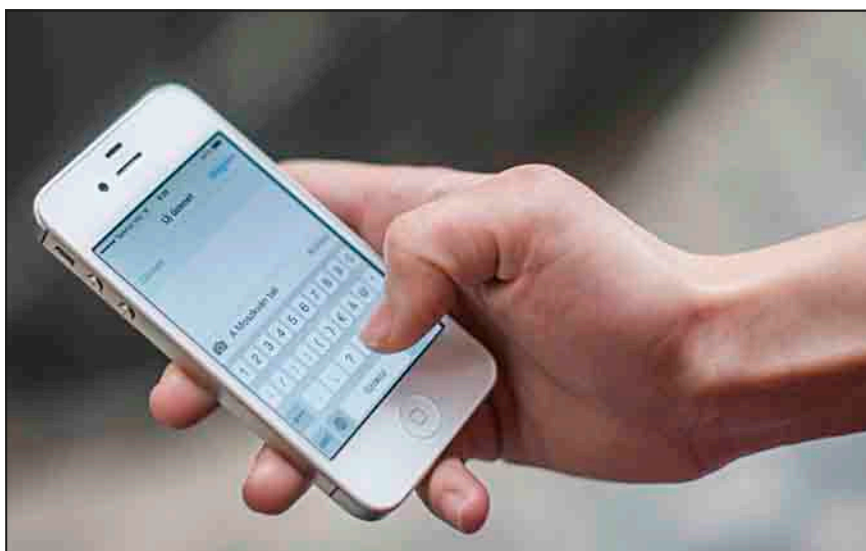

Édes (fővárosi) anyanyelvünk

szöveg: Elek Lenke, fotó: Sebestyén László

Az, hogy a világ nagy, történelmi városainak saját nyelve, szóhasználata alakul ki, természetes. Sőt, olykor még egyes városrészek és kerületek lakói is másképp beszélnek, kitalálnak maguknak speciális szavakat vagy rövidítéseket egy-egy helyi jelenségre. Különösen gyakori ez földrajzi fogalmak becézett változatai esetében, de akár egy-egy tanintézmény, mozi, étterem vagy lakótelep is speciális, kedveskedő nevet kap, olyat, amelyet többnyire csak a helybeliek értenek.

Találkozunk a Moszkván! – mindenki tudja, hogy a Moszkva térről van szó, akkor is, ha ma Széll Kálmán térnek hívják. A Kalefet viszont ma már alig ismerik... Vagy inkább a Felszabon? Ebből a kérdésből kitűnik, hogy aki erről beszél, legalább negyven éves, hiszen még emlékszik a Ferenciek terének régebbi nevére. Te is a Jóskába jártál? – azaz a József Attila Gimnáziumba? Ez főleg a XI. kerületiek számára egyértelmű, akik azt is tudják, hogy ma már nem az a gimnázium a József Attila, amelyet négy évtizede még így hívtak. Tanítás után benézünk a Farkasba? Ez a Farkas cukrászdát jelenti a Feneketlen-tó környékén lakóknak, a hely ugyanis mindenkit elbűvölt finom nyalánkságaival.

Ami tiltott, izgalmas

Főleg a fiatalok szeretik a rövidítéseket, a becézéseket, nem kínlódnak hosszúnak vélt kifejezésekkel. Az ironikus, olykor gonoszkodó diáknyelv külön osztálya a szlengnek, koronként, kerületenként, sőt olykor iskolánként

változó szókinccsel. Némelyik szava – hála egyes nagy költőinknek, íróinknak – immár örökre fennmarad a jeles irodalmi művekben, de egyes tiszavirág életű kifejezések hamar eltűnnek a süllyesztőben. A fiatalok saját, speciális – ugyanakkor uniformizált! – világban érzik jól magukat, amelyhez ugyanúgy hozzátartozik a fordítva feltett simléderes sapka, a kapucni, a hátul szinte bokáig letolt farmergatya, mint egy-egy szó használata.

Mindig a tiltott dolgok a legizgalmasabbak – míg régen a cigaretta kapott sokféle szleng színönímát, addig ma – sajnos – a drogokról mondható ez el.

Léteznek olyan metropoliszok, amelyek saját nyelvi dialektussal büszkélkednek – nem igazán kell tökéletesen tudni ahhoz németül, hogy megállapítsuk: aki megszólal, az tősgyökeres bécsi. A Pygmalionban Higgins professzor azzal is tisztában van, hogy a virágáruslány London melyik kerületében nőtt fel, hol árulja ibolyáit, sőt, még talán a törzsvevők nyelvéről is értekezést tudna írni.

A tujától a tujáig

A szleng nagyvárosi jelenség, ezernyi ágaboga gazdagítja-csúfítja a nyelvet. A kisebb településeken inkább a tájnyelv ad tipikus helyi ízt a beszédnek, amelynek megértése szintén komoly fejtörést okozhat annak, aki nem ismeri a környék szavait, sőt, olykor a nyelvtani szabályok is meglepő metamorfózison esnek át.

A nagyvárosi szleng módosulása egyre gyorsabb – főleg ami az internet és az elektromos kütyük világát, vagy éppen a politika gyorsan felkapott, és ugyanolyan hirtelen „leejtett” fogalmait illeti. A technika soha nem látott mértékű-gyorsaságú fejlődésének korában egyes szavak teljesen elfelejtődnek, kihullanak a röstán – ki használja például ma már a tuja szót? Aki igen, az egy növényre gondol, méghozzá fenyőfajtára, nem pedig a villamos régi, főleg diákok által használt elnevezésére, akik tudniillik a „hátuján” bliccelve utaztak.

Milyen hamar elfelejtettük a bunkofon ironikus kifejezést – a mobiltelefonok őskorában még így csúfolták a jókora hordozható készülékeket, utalva gazdáik „gizda”, azaz beképzeltnek tűnő viselkedésére.

A Most és a Jelen

A nyelv állandó mozgásban van, produkál sete-suta szlenget, frappáns üzletneveket, és közben megszüül új szókapcsolatok is. A külföldön élő magyar – aki gyakran hazalátogat – képes igazán megtapasztalni az újdonságokat. Negyven éve Svédországban élő ismerősöm a Királyon már túl van, sőt a Sirályon is. Most a Mosttal ismerkedik, meg a Jelennel – vagyis az ezeket a neveket viselő vendéglátó helyekkel...

A honi lakost érdekes módon többnyire zavarja, amikor ezeket a szavakat a reklámokba is beépítik a kreatív igazgatók. A nagyon friss szleng bizonyos – nem autentikus – szereplők szájából erőltetetté válik, még akkor is, ha az adott célcsoport világáról van szó. Ez olyan, mint amikor felnőttek próbálnak gyereknyelven gügyögni. Az is diszsonáns, ha a magyar szinkron tipikus budapesti szlenget használ valamely amerikai vagy nyugat-európai nagyvárosi zsargonat ábrázolandó.

Irány az eredetiségvizsgáló állomás

De nemcsak a szlenget hasznos megtanulni egy, a magyar nyelvet akcentus nélkül beszélőnek, hanem új fogalmakat is. Mi lehet az az eredetiségvizsgáló állomás? Hát a völegény-megőrző? Nem beszélve a szexturkálóról, amire a Dob utcában bukantam. Ezeknél a fogalmaknál az a furcsa,

hogy egyenként tudjuk, hogy a szavak mit jelentenek, de a szóösszetétel egy egészen új dologra utalhat. Ilyen például, amire a közelmúltban leltem: juhfark-centrum. Atyavilág, ez mi? Nos, a Somló-hegyen – főleg ott – termett, különleges szőlőfajtából készített borok afféle gyűjtő áruháza.

A szleng többnyire szabados, sokszor trágár – éppen abból következően, hogy „nem hivatalos”. Gyakran vendégeskedik az argónál, az al- és félvilág nyelvezeténél, és olykor beépül a köznyelvbe is. Mire elérne a média világába, szerencsére sokszor idejét múlja és elhal, máskor viszont éppen a média, főként a televízió kapja fel. Ilyen szó például a dubajozni, amely, ha valaki nem tudná, azt jelenti, hogy könnyű erkölcsű fiatal nők nem mindig könnyű testi munkával pénzt keresni járnak a Közél-Keletre. Az eredetforrás ezúttal a bulvár és a köré mesterségesen – a reklámok érdekében – kiépített, nem egyszer száználmas valóságshow és celebvilág.

Nem viszlek magammal az élő showba!

A minap egy fiatal budapesti anyuka szájából hallottam, amint kiskamasz gyerekére ily módon pirított rá: ha rossz leszel, nem viszlek magammal az élő showba! A csemete rögtön értette, miről van szó.

A tévé elődje, a mozi sokat tett egyébként a régi nagyvárosi szleng megőrkítéséért. A harmincas-negyvenes évek magyar filmjei – egy alkotáson belül – tökéletesen ábrázolják az akkori budapesti nyelvi rétegeket. Más szavakat használ Mimi, a félvilági bártáncosnő – Pá, kis aranyom, pá – másképp beszél a főkomornyik, a mérnök és a vidékről felkerült szakácsné, de azért nagyjából értik egymást.

A nyelvet nem kell féltetni – mondják sokan. De óvni sem árt. Sőt, sokszor értelmezni sem fölösleges. Ha a Google-ban rákattintunk a szleng szóra, egész szótár tárul elénk. Az ebben szereplő kifejezések egy részét még a budapestiek közül sem mindenki ismeri, a rétegződés tehát folytatódik.

Külön fejezetet (sőt, több kötetes tanulmányt) érdemelne a közösségi oldalak szóhasználat, amely mintha a mobiltelefonok sms világát képezné le. Itt nem létezik a hogy szó, csak a h, és sokszor egy-egy baráti társaság alakít ki saját csoportnyelvet.

Persze ez sem újdonság, a Pál utcai fiúk is másképp váltottak szót egymással, mint mondjuk a Vág utcaiak – csak éppen nem a virtuális valóságban, hanem a grundon tették... ●

